

PRESENTACIÓ

Coincideix aquest any 2017 que a Reus celebrem dues efemèrides destacades relacionades amb el món de l'escola i l'ensenyament: el 100è aniversari de la construcció de la primera escola pública amb criteris moderns, l'actual escola Prat de la Riba, i el 75è aniversari de la mort de Joan Montseny, "Federico Urales" (1864-1942), que va crear la primera escola laica a la nostra ciutat, i va ser un impulsor dels moviments de renovació pedagògica del moment.

Aquestes efemèrides, amb el record encara viu de Cels Gomis, Antoni Benages i Cèlia Artiga, mestres que hem tingut presents a les Biblioteques Municipals de Reus, ens han portat a cercar dins els nostres fons una bibliografia que hem trobat de gran interès local, però també d'interès general i històric, que us presentem acompanyada de les paraules de la pedagoga M. Àngels Ollé i d'unes imatges del fons del Centre de la Imatge Mas Iglésies.

Classe de l'Institut, anys 20
Antoni Escolà Gibert
Fons Escolà Gibert / CIMIR

Classe de nenes, any 1923
Francesc Solà Llagostera
Fons Família Pedrola / CIMIR

Portada: Mestra i alumnes en
un jardí, anys 30
Amadeu Valveny Fugueta
Fons Família valveny / CIMIR

Aquesta guia de lectura del fons bibliogràfic de les Biblioteques Municipals de Reus ens dona prou referents per fer-nos una mica cabal de quina era la situació de l'ensenyament al país i, específicament, a la nostra ciutat. Podrem seguir alguns dels passos que es van fer a favor de l'educació dels reusencs i els que no es van fer amb les raons ideològiques que els fan empènyer o frenar.

Hereus com són d'uns moments històrics i socials convulsos com el primer terç del segle xx, poques vegades tenim present la quantitat d'il·lusions i energies que els polítics, mestres, i pares que ens han precedit, van esmerçar-se per fer possible que avui tots els nens i nens de la ciutat tinguin dret a una plaça escolar i els polítics el deure d'assegurar-la.

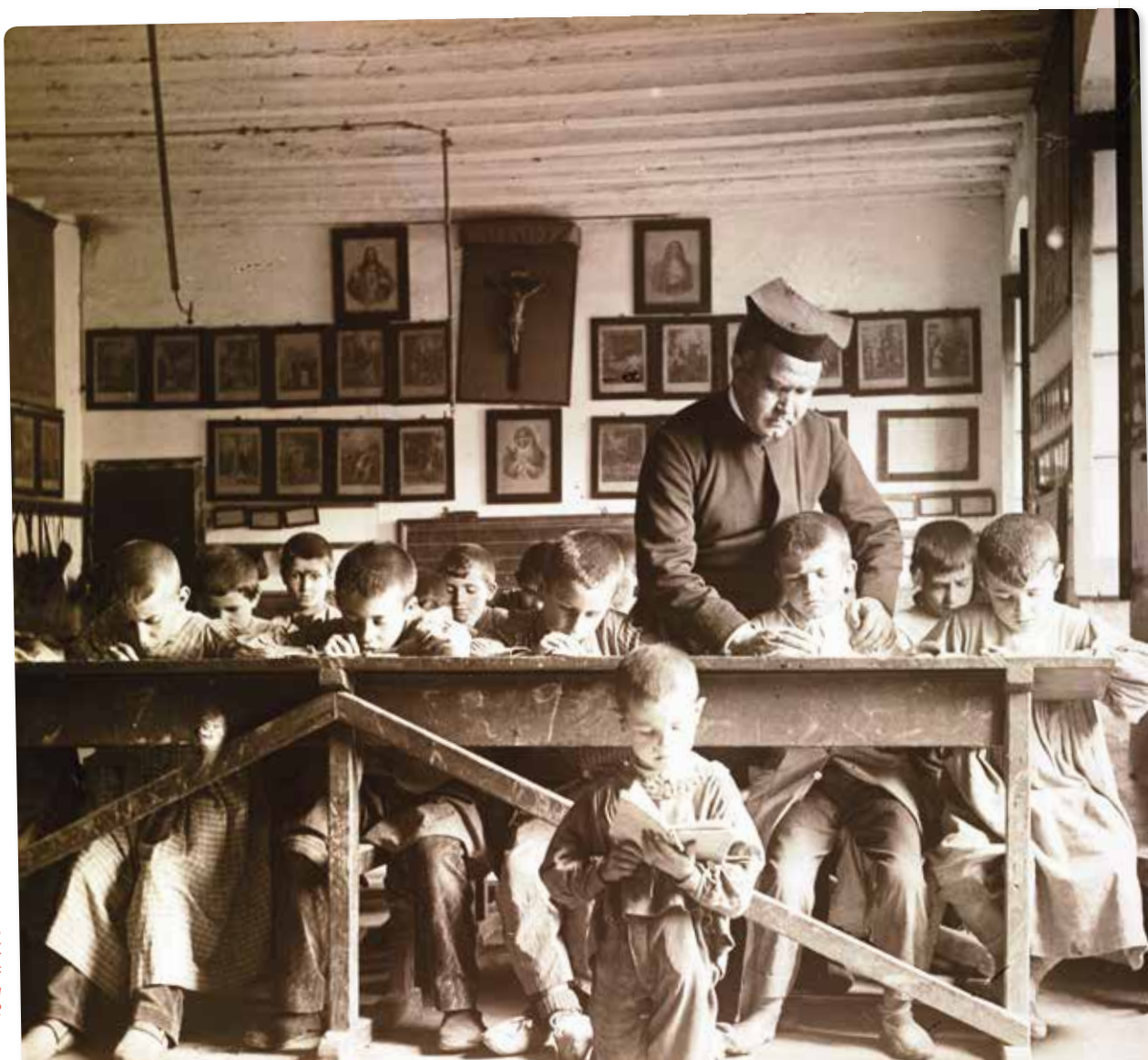
Recull l'historiador Pere Anguera en el III volum de la seva obra, *Història General de Reus*, les esgarrioses xifres sobre el nombre d'analfabets de la ciutat:

“[...]1900 gairebé la meitat de la població reusenca encara era analfabeta, xifra que augmentava en el cas de les dones. El 1920, a Reus, que comptava amb una població de 30.266 habitants i era la cinquena ciutat de Catalunya, la xifra d'analfabetisme se situava al voltant del 35'8% del total de la població.”

Aquesta situació lamentable era general a tot el país: llegir i escriure havia estat privilegi de les classes dirigents. Però és en aquest primer terç del segle xx que la industrialització fa veure als dirigents polítics, als industrials i als obrers, que saber llegir i escriure eren eines imprescindibles per progressar econòmicament, socialment i individualment.

Podem constatar quines i quan es van fundar les primeres escoles públiques o religioses, detall que ja dibuixava un retard a l'accés a l'ensenyament de les classes populars. També com els objectius d'alguns centres privats anaven més enllà de la didàctica d'unes matèries, i pretenien l'adoctrinament dels seus alumnes, uns cap a la religió altres cap a la laïcitat.

En aquest panorama social hem d'afegir la discriminació que patien les noies, la separació de sexes a les escoles públiques i la manca del nombre d'escoles per a nenes. I a tot això hi hem de sumar els programes i horaris escolars que estaven dissenyats per una societat arrelada encara a la creença de les diferents funcions i capacitats dels dos sexes. Les tardes, a les escoles per a nenes, es dedicaven a aprenentatges no acadèmics com ara labors o economia domèstica.

Per altra part la situació política dels inicis del segle xx imposava el castellà com a llengua única dels centres, era usada com a vehicular i d'aprenentatge, en uns moments que aquesta llengua era ignorada per la majoria de catalans d'origen humil. La incomprensió de lectures i treballs escolar i la manca de preparació i metodologia dels mestres, no feien el treball escolar prou motivador per a la majoria d'alumnes.

A aquesta situació hi podem sumar-hi el fet que moltes famílies treballadores necessitaven ajuda a casa, especialment la de les nenes. L'absentisme escolar era usual i s'agreujava en el cas de les noies.

L'escola havia d'afrontar totes les discriminacions socials del moment. A la pobresa s'hi sumava la ignorància, la discriminació lingüística i sexual. Tenim testimonis escrits que ens expliquen com eren els mestres, les escoles, i els mètodes pedagògics més populars. Els records que ens arriben dels alumnes no són pas massa engrescadors: càstigs físics, memorització, classes brutes, petites, fosques i poc ventilades.

La relació de llibres de la guia ens mostra com Reus i tot Catalunya van sortir d'aquesta situació, amb la formació mestres a la Escola Normal de la Generalitat, la creació d'escoles i com algunes de nova construcció van incorporar conceptes d'higiene, llum, ventilació, orientació dels edificis, que responien a nous conceptes pedagògics, com d'educació integral.

Jocs al pati del col·legi Sant Pere apòstol, any 1903
 Àngel Toldrà Viazo – Col·lecció postals de Reus / CIMIR

També podem trobar informació sobre el paper dels ateneus en l'alfabetització dels adults, protagonitzat a Reus pel Centre de Lectura o la creació de colònies escolars lligades a la concepció higienista del desenvolupament infantil. A la guia també hi ha reculls de folklore infantil, cançons, rondalles i els llibres de lectura escolar amb la descripció de la ciutat, textos que suposem que van ajudar a conèixer el territori i estimular la comprensió lectora dels alumnes de les escoles de Reus.

Tots els llibres referenciats aquí descriuen com era l'ensenyament de l'època i, a més, dibuixen el camí tortuós i difícil de la pedagogia, una ciència novella aquells anys. Una nova ciència marcada pels esdeveniments polítics, l'evolució social i ideològica del primer terç del segle XX, que van fer alternar a les escoles les metodologies més avançades d'Europa amb les més tradicionals.

Uns anys i uns fets que, mirats detingudament, ens poden explicar com l'alfabetització de la societat i l'escolarització de tots els nens i nenes ha estat difícil i irregular. Tan difícil que arribar a gaudir d'una escola catalana pública i de qualitat ha estat la lluita de la nostra societat en plena democràcia, però des del primer terç del segle XX fins avui, hem fet possible que aquest dret sigui irrenunciable.

M. Àngels Ollé Romeu

Grup escolar, anys 10
Francesc Solà Llagostera
Fons Família Pedrola / CIMIR

BIBLIOGRAFIA

AINAUD, Josep M. *Mestres que han fet Catalunya*. Barcelona : Mediterrània, 2001. **37(467.1) AIN**

AMORÓS, Xavier. *L'agulla en un paller*. Barcelona : Pòrtic, 1986. **CL 92Amorós AMO**

ARTIGA, Cèlia. *L'escola que jo he viscut : 1919-1977*. Reus : Germans Palacín Artiga, 1991. **CL 37 ART**

ARTIGA, Cèlia. *El material escolar : parvulari i cicle inicial*. Vic : EUMO, 1983. **CL 37 ART**

Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. *Memòria desde 1923 a 1er de gener de 1930*. Barcelona : [Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana 1930]. **RV 371(467.1) ASS**

Breu història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Barcelona : [Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana], 1922. **RV 371(467.1) BRE**

Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Barcelona : L'Associació, [1917]-1936. **RV 05 Butlleti APEC**

CARBONELL, Pere. *Formant mestres per a la democràcia : influència de l'Escola Normal de la Generalitat en el comportament humà i professional dels seus antics alumnes*. Barcelona : Abadia de Montserrat, 2003. **FPA1 377.8(467.1) CAR**

Cent anys d'escola catalana. [Barcelona] : Generalitat de Catalunya, 1998. **37(467.1) CEN**

125 anys d'ensenyament secundari als instituts de Reus. Reus : l'Ajuntament, 2001. **CL 37 CEN**

Aula de dibuix, anys 30
Estanislau Pedrola Rovira
Fons Família Pedrola / CIMIR

De convent franciscà a institut : 1488-1975. Reus : l'Ajuntament : l'Institut Salvador Vilaseca ; Tarragona : Diputació de Tarragona 2013. **CL 37 DEC**

DURAN, Lluís. *Pàtria i escola : l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja [etc.] : Afers, 1997. **CL 37 DUR**

Escola d'Estiu, 1914-1936 : edició facsímil dels programes i cròniques. Barcelona : Diputació de Barcelona, 1983. **FPA4 37(09) ESC**

L'Escola Nova Catalana : 1900-1939 : objectius, constants i problemàtica. Vic : EUMO, 1992. **37(467.1) ESC**

Escola nova unificada. Reus : [s.n.], 1937-[193-?] (Reus : Impremta col·lectivitzada). **CL 05 Escola nova unificada**

Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Barcelona : l'Associació, [1921?]. **RV 061.2 EST**

FERNÁNDEZ, Isidoro. *CEIP Prat de la Riba : memòria cronològica 1917-2004*. Reus : CEIP Prat de la Riba, 2008. **CL 37 FER**

FIGUERAS, M.Josepa. *Aspectes significatius de la història de l'educació el primer terç del segle XX a Tarragona*. [Tarragona] : Departament d'Ensenyament, 1987. **CL 37 FIG**

GALÍ, Alexandre. *Per la llengua i per l'escola*. Barcelona : La Revista, 1931. **CLRV 371.03 GAL**

Els germans Artiga i Esplugas recorden. Reus : [els autors], 1987. **CL 92Artiga GER**

GOMIS, Cels. *Les rondalles de Cels Gomis i Mestre*. Barcelona : Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015. **CL 39 GOM**

BIBLIOGRAFIA

GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep. *Bibliografia de la renovació pedagògica i el seu context (1900-1939)*. Barcelona : Universitat de Barcelona, 1978. **CL 37 GON**

Història general de Reus. Ed. Pere Anguera. Reus : l'Ajuntament, 2003, v. 3. **CL 946 Reus HIS**

HUERTA, Luis. *La colonia escolar de Reus : 1931*. Reus : Imprenta Diana, 1932. **FPA4 371.3(467.1 Reus) HUE**

JORNADES DE L'ESCOLA CATALANA EN EL CONTEXT DE LA RENOVACIÓ EDUCATIVA (2003 : TARRAGONA). *L'escola catalana en el context de la renovació educativa*. Ed. Antoni Gavalrà. Reus : Fundació d'Estudis Socials Josep Recasens, 2003. **CL 37 JOR**

JORNADES D'HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ ALS PAÏSOS CATALANS (11ES : 1991 : REUS). *XI Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans : aspectes físics de l'educació : visió històrica*. Reus : Centre de Lectura, 1992. **CL 37 JOR**

JOU, Llorenç. *Calendari pedagògic (1910-1915)*. Barcelona : Impremta Elzeviriana : Llibreria Camí, 1930. **CLRV 37 JOU**

El magisterio tarraconense : revista de instrucción pública, propiedad de la Asociación provincial : se publica todos los jueves. Reus : [s.n.], 1900-1923 (Reus : Celestino Ferrando Imp). **CL 05 Magisterio Tarraco**

[*Memoria de los cursos 1893 a 1917 del Instituto de Reus*]. Reus : Imprenta de Carreras y Vila, [189-]. **CLRV 371 MEM**

MONÉS, Jordi. *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya : 1833-1938*. Barcelona : La Magrana, 1977. **CL 37 MON**

NOGUERA, Joana. *La Escuela Normal de Tarragona : 1843-1931 : cien años de la vida de una escuela normal*. Barcelona : Universitat de Barcelona, 1984. **FPA4 377.8(467.1Tarragona) NOG**

PALLACH, Josep. *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya : 1901-1908*. Barcelona : CEAC, 1978. **FPA4 37(467.1) PAL**

Pedagogia a Catalunya : dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldiri Reixac : cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. [Barcelona] : Fundació Jaume I, 1999. **37(467.1) PED**

PEYRÍ, Jaime. *Carnet d'un escolar a Tarragona fa 40 anys*. Tarragona : Tallers Tipogràfics Suc. Torres & Virgili, 1932. **FPA1 37 PEY**

PIJOAN, Joan. *L'ensenyament privat a Reus d'ençà de 1939 : col·legis, escoles, acadèmies i mestres*. [Barcelona] : Joan Pijoan Jaqués, [2004]. **CL 37 PIJ**

PITARCH, M. Teresa. *L'Escola Mare de Déu de la Misericòrdia : cent anys d'història, 1899-1999*. Reus : Col·legi Mare de Déu de Misericòrdia, 1999. **CL 37 PIT**

PITARCH, M. Teresa. *Institut Salvador Vilaseca: Reus*. Reus : Fundació Roger de Belfort, 1999. **CL 37 PIT**

El problema escolar a Tarragona. Tarragona : la Comissió, 1932. **FPA4 37Tarragona"1932" TAR**

PUIG, Joan. *Camins de França*. Barcelona : Edicions 62, 1995. **CL 92Puig PUI**

PUJOL, David. *Els orígens de l'escola catalana : dels primers tempteigs de bilingüisme escolar de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1869-1902*. Barcelona : CEAC, 1998. **CL 37 PUJ**

Quan jo anava a estudi. Siurana d'Empordà [Girona] : Col·legi Públic "El Serrat", 1996. **CL 37 QUA**

La reforma del batxillerat. Barcelona : [l'Associació], 1934. **RV 37 REF**

REIXAC, Baldiri. *Instruccions per la ensenyansa de minyons escrites per lo reverent Baldiri Rexach : obra utilíssima per la instrucció dels minyons y descans dels mestres, ab los exemples al últim per apendrer bé de escriurer* Reimprès en Gerona : per Agustí Figaró, [entre 1823 i 1848]. **RVA E4**

SENSAT, Rosa. *Les ciències en la vida de la llar*. Barcelona : Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1923. **RV 37 SEN**

SENSAT, Rosa. *Cómo se enseña la economía doméstica*. Madrid : Revista de Pedagogía, 1927. **RV 37 SEN**

75 aniversari : Col·legi Nostra Senyora de Misericòrdia, 1899-1974. Reus : Col·legi de Nostra Senyora de Misericòrdia, 1975. **CL 37 SET**

TORROJA, Raimon. *Cartilla de gramàtica catalana*. Barcelona: Llibreria Montserrat, [1931]. **CLRV 804.99 TOR**

Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939 : història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià. Barcelona : Abadia de Montserrat, 2002. **CL 37 TRA**

VERRIÉ, Jordi. *L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana : 1899-1939 : 40 anys de conscienciació pedagogica popular*. Torelló : A.D.E.T : l' Ajuntament de Torelló : Escola d'Estiu de la Vall del Ges, 1981. **FPA4 371(467.1) VER**

VILLAR, Anicet. *Terra i ànima : lectures sobre coses de Catalunya*. Barcelona : Pedagogia Catalana - Miquel A. Salvatella, 1935. **CLRV 37 VIL**

Vint mestres i pedagogues catalenes del segle XX : un segle de renovació pedagògica a Catalunya. Barcelona : Rosa Sensat, 2015. **371.1(467.1) VIN**

BIBLIOTECES
MUNICIPALS
DE REUS

Tel. 977 010 025
info.biblioteques@reus.cat
<http://biblioteques.reus.cat>

REUS 2017
CAPITAL DE LA CULTURA
CATALANA